

Leto 1.

Štev. 3.

Jugoslovanski učiteljiščnik

Urejuje Tone Seliškar in Milena Žun.

Tisk tiskarne br. Rumpret v Krškem.

Upravitelj lista Joško Žabkar.

Ljubljana meseca sušca 1919.

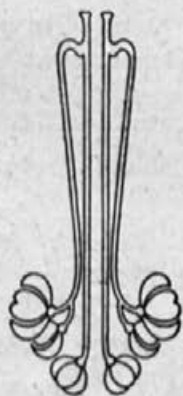

INA POLHOGRATSKA:
ODPOVED.

Na dušo lega misel težka
ki ji neznan je sladki spev,
ki ji neznan je raj ljubezni
poznani ji le je srca gnjev.

Odpoved je življenja cesta,
ki pelje proč od gaja rož;
v daljavo vije se brez konca,
kdor jo prehodi, ta je mož.

Odpoved geslo je usode,
v njej moje čisti se srce
in ve, da težko pot nastopa,
le kam dovede ga — ne ve.

STONE SELIŠKAR:

MISEL.

(Prijetelju N. U.)

V zletela je misel nad širne poljane, nad cvetoča mesta, nad ponižne vasi in za-iskrila kot večernica na jasnem, čistem nebu, v novi, pomlajeni luči, da so oči nehote zrle na njo v veselju nad lepoto in v grozi obupnega pričakovanja.

Zganile so se zakrknjene duše v izmučenih telesih, stegnile so se roke in zaprosile obupno, kakor slepec ob romarski poti, kakor mati sedmerih otrok, rojenih v pomanjkanju, v strašnih nočeh.

Misel pa je žarela tako mogočno, tako nebeško lepo, da so se vzdramili oni, ki so bili potrti in žalostni, oni ki so jih zasmehovali že ob rojstvu in kamenali v mladosti. Njihova pot je šla preko močvirja, da so se jim noge udirale globoko v blato, preko širnega močvirja, ki mu ni bilo leta konca.

Zažarela je tedaj misel in izmučeni so jo zagledali v nepopisnem veselju.

Število izmučenih se je pričelo in jenjalo pri treh. Zakaj ravno tako in ne drugače — Bog ve... Menda so se našli v isti noči, tedaj ko so ljudje pričakovali čudežne repatice in so ženske hodile k spovedi, ker so mislile, da bo konec sveta. Tedaj so se našli, malo po polnoči. Od tistega časa so brodili skupaj močvirje, skupaj ugibali o rešitvi, skupaj trpeli in skupaj pričakovali ure, ko zažari na obzorju, tako lepo, kot še nikdar ni tako čudežno, da jim bo razsvetilo temne duše, da bo v srcu svatba in nebeško prijetno.

Šli so oni trije v tesnem objemu in so molčali celo dolgo pot. Ljudje so jih gledali in se jih ogibali. Govorili so, da se jim včasih blede.

Pa se jim ni bledlo! Hodili so preko močvirja — pa niso bili norci. Kako bi bili norci, ko so še v svoji obnemoglosti pričakovali vstajenje — svetlo večernico, čisto misel — in so trdno upali!

Ko je v onem času prišlo njihovo hrepenenje in zažarelo, so stopili iz močvirja, vrgli raz sebe blatne cunje in se napotili po strmi poti do one misli, ki je svetila na obzorju — ravno nad Rožnikom, da se ji poklonijo in zahvalijo za rešitev.

Šli so mimo ljudi, ki je niso razumeli in so ji žugali v svoji nevednosti. Šli so mimo recenzentov, ki so popisali kupe papirja — da jo zatemne. Šli so naprej in v pomilovanju prokleli vse te, ki se valjajo pri čebri vsakdanjosti.

Mučna je bila pot do zvezde. Vijugasta je bila in ozka, da so komaj stopali trije. Mimo znamenj je peljala, mimo smrtnih poljan in se je včasih, na hudem ovinku dotaknila krvi.

A kakor je bila težavna pot, celo vrsto let — prišli so ji vendar do konca.

In stopil je srednji pred čisto misel, si zakril oči, da ga ne omami blesk lepote in govoril z prežalostnim glasom:

„O, resnica vseh resnic, ti božanstvo našega hrepenenja, dovoli, da poklek-nemo pred teboj in te molimo! Dovolj, da te pozdravimo in se ti zahvalimo za rešitev!

Pričakovali smo te, težko pričakovali, v onih brezkončnih nočeh, ko smo ta-vali pozabljeni in zavrženi, v nepopisni boilesti, ko smo trpeli v negotovem pričako-

vanju, zaničevani od vseh, ko ni bilo niti prijateljstvo dovoljeno — ko je moril brat brata in sin očeta.

Že od rojstva se vlačí za nami najgorenkejšé spoznanje, obup in sovraštvo!

Toda, vse to smo pozabili, samo, da smo te uzrli, misel naša, tako lepa, čista in mogočna. Pozdravljena tisočkrat za vekomaj!“

Poljubila je misel vsacega posebej na čelo — na dušo in srce:

„Pozdravljena srca, zgubljena v močvirju in najdena v mojem objemu!“

* * *

Ko so šli nazaj, sveži in pomlajeni in radostnih oči, jih niso ljudje več poznali. Mislili so, da so nesrečniki — berači.

O, pa niso bili, ne prvo — ne drugo.

V njihovih srcih je vzrastla iz bolesti čudežna moč. Kakor ona roža, ki sem jo videl ne vem kje — z rdečimi lisami in lepo dišočo.

Ljudje so govorili, da so one lise krvave srage. Pa ni bila kri!

NANDE VIDMAR:

GLAS OBSOJENCA.

Da bi ga poznali, da bi vedeli za njegovo dobro voljo, tako kruto in neusmiljeno ne bi sodili.

Obsojen je bil! Nepremišljeno je bilo izrečeno: „Še eno leto boš sedel in če se tekom tega časa spametuješ, dali ti bomo prostost. Če ne, vržemo te v dosmrtno ječo, v blato, v temo!“

Posmehovaje so brezsrčni, otopeli možje obračali tope, plitve poglede na obsojenca. On pa je povetil glavo, pogledal v prašna tla in izpod trepalnic zrl na visoke stene, čakal in premišljeval.

Vse je utihnilo, vse obmolčalo. Poslednji solnčni žarki so v zadnjih vzdihih pogledali skozi umazano steklo visokih okenj in se zmučeni naslanjali na zaprašene stene. Kakor brušeni demanti, se je svetlikal valujoči prah v zlatih trakovih in se vsedal polagoma na sveže, skoraj nevidne pajčevine.

Dolgonogi, požrešni pajek se je skril, stisnil v kot in oblizoval še krvave ustne in se nemo zahvaljeval dobrodušni naravi za srečno pretečeni dan in za vse dobrote, ki jih je tekom dneva použil, ter nestrpno pričakoval noči in naslednjega dne.

Simbolični reliefi na bledih stenah so postajali temnejši, utapljali so se v rahlem mraku, ki se je jel obešati plaho po zidu in podobah.

Žena pravice tam v kotu, na prvi, umetno in skrbno izklesani sliki, je že zatisnila zaprašene oči; sicer pa je vse kazalo, da že dolgo ni videla solnčnega žarka. Nesrečno jo je potisnila dobrohoteča roka tja v kot — na prvo mesto. Tik nje je

visela druga pomembna slika, z lovorovim listjem obrobljena. Na tej je bila izklesana velika tehtnica. Tudi nanjo je zob časa nanesel že toliko prahu in posušenih muh, da se ti zagrne ob prvem pogledu.

„In to je dom pravice, tu shramba resnice, vsega zaželenega in lepega, po katerem hrepeni in koprní sleherni obsojena duša“, je ihtelo bolestno srce obsojenca. In govorila mu je duša: „Kriv si res, toda sojen nisi pravično!“ Pogledal je okoli, se ozrl na zalite oči, speče v teh sladikastih, rdečih, zabuhlih obrazih pravičnih sodnikov in globoko zasopel.

Grenke slin so mu mašile izsušeno grlo. Odprl je usta, da bi jim razodel svoje misli, beseda pa je zastala na jeziku.

„Še eno leto ... dolgo leto dni boš delal pokoro ... Zakaj?”

Mučno vprašanje, vprašanje ki razjeda človeka, ki ga grize, ki mu siloma krade dušni mir in zadovoljstvo, ki ga vodi na kriva pota — obup. In temu naj sem kriv zopet nesrečni „jaz“! Nosim naj to pekoče breme, ki ste mi ga neusmiljeno naložili na rame, vi nepremišljeni sodniki! Vi, ki pretvarjate pravico v krivico iz nezavedne, vsakdanje navade!

Zakaj gledate in opazujete le telo in pravite, da je popolno človeško bitje, in da se že lahko na njem sodi njegovo delo, dobroto ali greh ... Kako vam je mogoče presoditi učinek pijače, ko ste si ogledali le mrtvo čašo?

In še tako kruto, neusmiljeno sodite!

Tudi vi imate srce in dušo, čutite bol in bridkost! Zakaj ne sodite tako, kakor vam velewa notranji glas ...?

Kako bo spoštoval otrok očeta, če ga oče sovraži in trpinči? Kako bo vzgojeno dobro srce, čuteča duša, če mu dajete slab vzgled, ker ga navajate krivično presoati in celo lagati? Zakaj stopate z podkovanimi črevlji na boso, občutljivo, mlado, neizkušeno nogo že ob prvem koraku?

Odprite oči, razmaknite temne oblake in zagledali boste jasno čisto nebo! Spoznajte same sebe, da boste poznali svoje tlačene sinove!

Sodniki, očetje, bodite pravični, usmiljeni in sin vas bo posnemal!

Tako je plakajoče premišljeval obsojenec. — Solnčni žarki so se počasi in klavrno splazili preko stropa do zaprtega okna in plašno izginili za temne strehe kolosnih poslopij.

Šepetaje, mrmraje in smehljaje so odšli sodniki iz dvorane in temne sence so se vlačile za njimi.

Neznana postava je prišla iz hladnega mraka, sunila obsojenca v rebre in hrbet. Šla sta trdih korakov v temo, noč ... še dalje — v brezmejno gorje in žalost.

TONE BEG: SPOMINI.

Po tridnevni mučni hoji v snegu in viharju smo prispeli o polnoči v postojanke. Premočen do kože, utrujen do smrti in potr v dno duše sem se zavlekel v odkazan brlog. Ničesar nisem premišljeval in prevdarjal, nič nisem ogledoval bornega bivališča — sedel sem na blatna tla in zadremal. Sanjal sem prečudne sanje.

Stopil je gospod k meni, me narahlo potrkal po rami in govoril: „Dolgo, dolgo sem te iskal in vendar sem te našel. Odgovori mi, odkod sedaj in kam gre tvoja pot?“

Stemnilo se mi je čelo in nisem vedel odgovora. Tudi prestrašil se nisem — pogledal sem mu v oči in ga zaprosil: „Počakaj in pridi po Veliki noči, ko bo lepši svet in gorko solnce, da se mi odtajajo misli in povrne spomin.“ Ni več govoril, ni me tolažil in tudi ne karal. Obrnil se je in odšel.

Minuli so dolgi meseci in prišel je krasen maj. Stal sem v jarku in se oziral po lepi gorski planoti. Izmučeno je bilo moje telo, zavito v blatne in vlažne cunje. Solnčni žarki so mi božali okajeno lice in zapiral sem oči.

Sladka zadovoljnost je lazila po mojih udih in mi stopila v glavo, da so se rodile misli zapuščenega. Zadovoljen sem bil sam s seboj. Veliko lažje in slovesnejše so bile moje misli ko druge dni. In duša vesela, da bi zletela do neba.

Takrat sem se zopet spomnil na veliko vprašanje in odgovor.

Moje misli so plezale po lestvici življenja; nisem še visoko in daleč — ali mučna in utrudljiva je bila moja pot. Ne upam si skoro dalje — čim višje, tem hujši je konec ob gotovem koncu.

V sedanjih časih pa moraš biti pripravljen na vse hudo in najhujše. In ravno to hudo mora biti moja tolažba in življenje od nekdanj!

Svet me je spoznal nevrednega — obsodil me je, a ni poznal moje duše in mojih odkritih teženj. To me je globoko užalostilo in udušilo mojo silo in voljo — vse. Danes sem berač po duši in telesu in lahko brezskrbno čakam najhujšega.

Daleč sem od rodni krajev, daleč od žalostnih spominov — na cvetočih poljanah smrti. To je moja zemlja — sveta zemlja — moja last!

Zdrnil sem se iz teh misli in nadaljeval svojo pot. Oko je plavalo po hribih in dolinah, a duša je bila pripravljena na odgovor.

Minuli so tisti veliki, krvavi časi. Znašel sem se zopet v svoji domovini in strah me je obšel. Silna boleost se je predramila v duši in grenke misli so se porodile:

Kam gre tvoja pot...

MILOVOJEV: POTOKU.

Potok se bister po travniku vije,
v kraje neznane, glej! brzo hiti,
kmalu da v morje neskončno se zlije,
bistro igrajo se v njem postrvi.

Hiti, o hiti tja v morje globoko,
mojo otožnost le vzemi s sabo!
Kadar ugledaš pa morje široko
žalost potopi globoko na dno!

m. ž.:

NAMEN VZGOJE.

Vzgoja je produkt napredujoče kulture. Pravilno sklepamo, ako pravimo: „Čim bolj skrbi narod za vzgojo svojih otrok, tem višja je njegova kultura!“

Naše stoletje imenujemo „stoletje otroka“. Veliko se je govorilo o vzgoji, velikokrat postavimo otroka v središče vsega življenja, analiziramo vse njegove dušne zmožnosti in nezmožnosti.

Kak cilj, kak namen ima vzgoja? Kratko rečeno: Vsak posamezni individij moramo duševno in telesno vzgojiti kolikor mogoče do popolnosti, da postane vreden ud človeške družbe in da pripomore privedi to človeško družbo do vedno višje kulturne stopnje.

Telesna vzgoja je potrebna, ker je predpogoj zdravega duševnega napredka; a tudi, ker s zdravo telesno vzgojo budimo čut lepote in pozneje ljubezen do umetnosti. Šola vzgoji iz otroka mislečega človeka. In ravno to mišljenje moramo gojiti, gojiti moramo logične in konsekventne sklepe, da dosežemo visoko stopnjo duševne naobrazbe.

Vzgoja duha, uma, ima pa le takrat pravo vrednost, če je v tesni zvezi z vzgojo srca, z vzgojo duše v pravem pomenu besede. To vzgojo pospešuje tudi družinsko življenje.

Zakaj pa zahtevamo popolnost vzgoje, popolnost izobrazbe? Vzrok je dvojen. Prvič bi bil pač ta, da vzgoja privede posameznika do življenskega veselja, toraj do

sreče. Veliko sredstev pozna vzgoja, da z njimi ukrepi veselje do življenja; najvažnejše je delo, ali bolje veselje do dela, ljubezen do narave, smisel za umetnost in ona lepa idealna ljubezen do domovine, do materinega jezika.

Glavni namen vzgoje pa je, koristiti svojemu bližnjemu, koristiti celi človeški družbi. Splošna korist prednači koristi posameznika. Sreča posameznega individuja je le tedaj upravičena, če vsled nje ne trpi človeštvo. Torej je sreča posameznika le indirektni namen vzgoje, ker srečni človek opravlja svoje dolžnosti raje in lažje kot nesrečni; nadalje ker ima srečni več vpliva na svojo okolico in slednjič, ker je človeštvo tem srečneje, čim več srečnih posameznikov ima.

Iz vsega tega je razvidno, da moramo že pri otroški vzgoji poudarjati idealni končni namen vzgoje, da moramo vse naše delovanje koncentrirati v ta namen.

Že otroka učimo in navajamo, da je podrejen celoti.

Mnogo težkoč nudi vzgoja, in osobito v našem času so te težkoče narasle, ker poudarjamo v šoli individualnost posameznega otroka. Vzgojo otežkoči pa tudi sedanja, po vojski povzročena podivjanost mladine.

Vendar pomagajo tu lahko stariši. Če vplivajo na svoje otroke, če poudarjajo vedno celoto, kateri se mora posameznik uvrstiti, ne bodejo samo olajšali svojemu otroku življensko pot, temveč bodejo podpirali tudi stremljenje šole, doseči končni namen vzgoje.

L:

O POTRESIH.

Največja šiba za človeštvo so potresi. Ti zahtevajo letno več žrtev kot bolezni in vojska. Vendar pa se zlo, ki ga povzročajo potresi popravi mnogo preje nego kako drugo.

Potresi so valovanje zemeljske skorje, ki nastanejo v večji ali manjši globini. Podobni so jim tudi morski potresi, ki nastanejo v morskem dnu in se razširijo po vsej gladini.

Potresi nastanejo v globini zemlje in se razširijo na površje. Pri tem pa zanihajo vsa telesa kot obrnjena nihala. Pogostost potresov se ne da določiti. L. 1903 n. pr. je Rudolph v svojem katalogu, ki obsega ves civiliziran svet, zaznamoval v tem letu 4760 potresov različne jakosti. Kadar pa bo urejeno opazovanje potresov, pridemo do števil, o katerih se nam zdaj niti ne sanja, kajti zemlja se neprenehoma trese.

Na polju moderne potresne vede razlikujemo dve smeri in sicer geološko-geografsko, ki se peča le s potresi, ki jih lahko zaznavamo s svojimi čutili in fizikalno-matematično, ki se bavi tudi s potresi, ki jih zaznamujemo z inštrumenti.

Potresna veda je v zadnjih letih zelo napredovala, ker ji je mogoče s pomočjo seismometra določiti jakost in oddaljenost potresov in njihova trajanja. Seis-

mometri zaznamujejo tudi potrese, ki so po več 100 km oddaljeni. Imamo horizontalne in vertikalne seismometre. Horizontalne seismometre delimo z ozirom na težo nihala v težke in lahke.

Kakšni so potresni vali. Ti povsem niso tako, kot vali na pr. pri vodi, ampak ti vali so elastični. Potresne vale delimo v dve skupini in sicer zgoščevalni ali longitudinalni¹⁾ in tranverzalni²⁾.

V podzemskem ognjišču, to je kraju, kjer nastanejo potresi se oprosti mehanična energija, ki se razširi po elastičnih valih na vse strani. Jakost valov se zmanjša med potjo, ker jih absorbira predvsem zemlja. Zato je potresni sunek najjačji v krajih, ki se nahajajo vertikalno nad ognjiščem, takozvanim središčem. Okrog teh pasov v katerih čutimo potrese s svojimi čutili, takozvanih makroseismičnih pasov leže kro-seismični pasi, v katerih zaznamujemo vale s pomočjo inštrumentov. Velikost makroseismičnega pasa se poveča z globino ognjišča. Potresni vali obdrže vedno svojo prvotno hitrost, ki pa ni pri vseh vrstah ista. Longitudinalni vali imajo največjo hitrost. Pri potresnih valih razločujemo 2 prehodnika, glavni sunek in sekundarni. Hitrost prvega predhodnika longitudinalnih valov znaša 14 km na sekundo, drugega $7\frac{1}{2}$ km. Ko pride sunek na zemeljsko površje, se tam odbija, ne da bi izpremenil pri tem svojo smer in napravi en ali več lokov skozi zemljo, vsakega z isto hitrostjo.

Potrese delimo v krajevne, bližne in oddaljene.

Pri krajevnih potresih ne zaznamujejo seismografi predhodnikov, ampak samo glavne sunke, ki trajajo $\frac{1}{8}$ — 5 sekund, katerim sledi naknadno valovanje.

Bližni potresi. Središče je oddaljeno od seismografa 1000 km. Ti zaznamujejo najprej majhne valčke kot predhodnike, potem glavne sunke in naknadno valov.

Oddaljeni potresi. Razdalja od epicentra znaša več nego 1000 km. Na seismogramu vidimo dva predhodnika, glavni sunek in sekundarni. Če je pa razdalja celo velika, zaznamujejo seismografi le glavne vale, predhodniki so preslabi.

Na seismogramih se pozna na prvi pogled, če je potres morski ali zemeljski. Vsled enakomerne sestavine morskega dna, so sunki enaki, medtem so pri zemeljskih potresih vali, vsled tega, da so nekatere skladi lahko premakljive, neenakomerni.

Globina potresnih ognjišč je jako različna. Včasih blizu zemeljskega površja, včasih je oddaljeno tudi 100—170 km. Lahko so tudi ti potresi katastrofalni. Jakost potresov ne zavisi od globine ognjišča, pač pa kakor sem že omenila velikost okrožja, ki čuti potres.

Geografična razdelitev potresov. Glede na pogostost potresov delimo kraje na:

Seismične: potres pogost, močan.

Peneseismične: potresi redki.

Aseismične: slučajni ali pa sploh ne (v zgod. času).

Seismični kraji: Alpe, Kavkaz, Himalaja, Malajski arhipel, Japonska.

Peneseismični kraji: Altajsko predhribje, Avstralske alpe, kaledonsko in armorikansko-variskično pogorje.

Aseismični kraji: Koloradov plateau, Boliviski plateau in Ruska nižina.

Vzroki potresov: Največje zanimanje vzbuja vprašanje po vzroku potresov. Potresi niso, kakor se je mislilo v začetku preteklega stoletja izključno vulkaničnega izvora, tudi ni res, da podzemeljske cirkulirajoče vode napravijo kotline, katere se radi prevelike teže višjih plasti udro. Do pravega naziranja o postanku potresov so nas

¹⁾ Posamezni deli nihajo v smeri delujoče sile, na pr. klasje na žitnem polju.

²⁾ Smer nihanja je pravokotno na delujočo silo na pr. če vržemo kamen v vodo.

privedli prof. geologije Hoernes v Gradecu in Toulai in Suess na Dunaju. Ti so delili potrese v tri vrste, dislokacijske, eksplozivne in udorne potrese. Na podlagi te razdelitve se da določiti postavke posameznih potresov.

(Dalje prihodnjič.)

ALEKSANDRA:

NATIHO PRIHAJA VEČER...

Natiho prihaja večer
in mir
se lahno po mestu vsem zлива . . .
Nebo že temni,
škrlatasta barva blede
počasi preliva
se v sivo . . . Že mrak
sladak
objema Ljubljano . . .
Čez tiho poljano
nam vetriček mrzli pihlja.
Že zvezdica prva miglja
na mirnem
nebesu večernem . . .
Svečano noč dnevu v roko seza,
obenem pa tajno,
skrivnostno in bajno,
vse v črno se temo pogreza.

7. Ž.:

PLANETI - SVETOVNA NAZIRANJA.

(Nadaljevanje.)

Oglejmo si še zunanje planete. Kdo izmed vas ne bi vsaj imenoma poznal Marsa. Od drugih planetov se razlikuje po rdečkasti svitlobi. Živa ljudska domišljija je tolmačila na njem vidne pojave po svoje. Razvilo se je prorokovanje in vražanstvo — astrologija. Zgodovina pripoveduje celo, da so Marsa častili kot vojnega boga.

Izmed zunanjih planetov je Mars Zemlji najbližji.¹⁾ Kakor Merkur in Venera stoji tudi on s Solncem v določenem času v gornji konjunkciji. Ker je preveč blizu Solnca ga ne vidimo. Kmalu se prikaže na njegovi zahodni strani, ko se pospeševano premika v isti smeri. Ko doseže elongacijo 137° navidezno obstoji (štacijonaren), potem pa nadaljuje svojo pot v nasprotni smeri, in sicer se tem hitreje premika čimbolj se približuje 180° . Ko doseže elongacija to vrednost, stoji planet Solncu ravno nasproti; „Mars stoji s Solncem v opoziciji.“ V času opozicije je planet Zemlji najbližji (75.000.000 km). Njegova podoba je najsijajnejša in Mars kulminira ravno o polnoči. Svojo pot nadaljuje potem v isti smeri; ko meri elongacija zopet 137° obstane navidezno drugič, svoje premikanje pa menja v napredno. Isti prizori se ponavljajo večno.

Iste pojave opazujemo tudi pri drugih zunanjih planetih kakor pri Jupitru, Saturnu itd. Razlika je le-ta, da je njihovo premikanje vsled oddaljenosti mnogo počasneje.

Opazujmo Marsa še v daljnogledu! Pri notranjih planetih smo opazili izpreminjanje osvetlenih ploskev. Istotako opazimo na Marsu, izpreminjanje osvetlene ploskve, vendar je ta izprememba mnogo manjša kakor onih, da o pomembnejših fazah sploh ne moremo govoriti. Pač pa lahko opazujemo pojemanje in naraščanje svetlobe. Maksimum prve je v kvadraturi²⁾, druge v opoziciji in konjukciji. Najsvetlejši je v opoziciji.

Podobni so pojavi na zunanjih planetih.

Primerjajmo sedaj lastnosti zunanjih in notranjih planetov:

1. Vsi se premikajo neenakomerno.
2. Postanejo štajonarni.
3. Premikanje je napredno in obratno.

Razlika je ta:

1. Notranji planeti ne stoje s Solncem nikoli v opoziciji ampak le v gornji in spodnji konjukciji.
2. Notranji planeti izpreminjajo bistveno svoje osvetlene ploskve.

¹⁾ Med Marsom in Zemljo se nahaja še prav majhen planet Eros, ki ga pa štejemo h asteroidom.

²⁾ elongacija 90° .

Razen svetlobnih izprememb ali faz so bile vse lastnosti planetov že starim astronomom znane, tudi neenakomerno premikanje in stacionarnost; vendar si teh pojavov niso znali primerno in pravilno tolmačiti, njih trud je bil brezuspešen.

Posebno zanimivo je, kako so si predstavljali stari kulturni narodi svet. Zemljo so postavili v središče sveta, okoli nje pa se je razprostiral po njihovem mnenju mogočen nebesni svod kot prozorna skorja. Na njej pa so pritrjene vse zvezde, ki jih vidimo na nebu. To je najstarejši svetovni sistem.

(Dalje prihodnjič.)

TONE SELIŠKAR: ODLOMKI IZ PRIJATELJEVEGA DNEVNIKA.

(Nadaljevanje.)

Slučajno smo se dobili v mestu. Ko sva hodila z Ivanom po samotni ulici, sva jih srečala. Zdi se mi, da je slučajno snidenje veliko lepše, kakor določen sestanek. Nepričakovano jih zagledaš, da ti zatriplje srce veselja — kakor da bi usoda vedela za naša pota in nas vodila po njih.

Jasna noč je bila. Na nebu so žarele zvezde in raztreseni svetli oblaki so se podili v lahnem vetru pod njimi. Ob takih večerih, ko hodiš nemoteno mimo ljudi, ki švignejo kakor senca mimo tebe se čutiš zadovoljnega. Ne srečavaš onih, in če jih srečaš jim ne vidiš v obraz, ki hodijo po mestnih ulicah s topimi pogledi, ki žive samo sebi in svojim strastem in se jim že na obrazu spozna lakomnost, zaničevanje in vsakdanjost, in ti hočejo s svojimi strupenimi pogledi utopiti v svoji brezmejni radovednosti.

Ivan in Rada sta šla par korakov pred nama. Prepričan sem bil, da mu je napravil ta slučaj mnogo veselja. Le poraduj se v takem veselju, ki ni lepšega od njega, v katerem si najdeš utehe in miru in bodi ponosen, da si tako čist, da moreš gojiti ideale, v katere si zidaš bodočnost. Kajti če tudi govore brezvestni ljudje o tem zaničevano in porogljivo in se posmehujejo ljubezni dveh src, bodita si v svesti, da je to najlepše in najsvetejše na svetu, da so taki ljudje propalice in brez značaja in ki mislijo o svoji „ljubezni“ samo na uživanje in ki se udajajo podlemu egoizmu. Le tako bosta mogla mirno živeti, če se ne zmenita zanje — za ljudi namreč, ki niso ljudje — in si iščeta v razkošju ljubezni samo dobro in lepo.

Midva sva jih razumela, in nisva ju motila. Hodila sva za njimi zatopljena v misli. Tesno mi je bilo in nisem vedel, kaj bi govoril. Spomnil sem se na prijatelja, ki mi je govoril o rdečem maku. Njen mirni značaj, me je prisilil, da sem se ji razodel. Opravičene so bile moje misli preje, ko sem rekel, da me ljudje ne razumejo. Tudi Vera me ni.

In ne čudim se temu. Nisem našel dosedaj še človeka, ki bi mi razkril svojo dušo. Bojazen do zaničevanja je rodila dejanja, ki so bila prisiljena in proti moji volji. Včeraj pa se mi je uresničilo moje upanje, po katerem sem hrepenel. Zaupal sem ji vso svojo veliko žalost nad spoznanji in razočaranji. Razbremil sem svojo dušo in se izpovedal svojih teženj. Vseh se nisem...

Ko sva šla domov, je njegovo srce vriskalo v preveliki sreči; jaz pa sem zadovoljen po dolgem, dolgem času.

* * *

Ko je prišel k meni, me ni našel doma. Po dolgem iskanju me je našel v gostilni v stranski sobi, pri vinu. Ni se iznenadil. Razumel me je, naročil dvojno mero, prisedel k meni in pila sva skupaj celo popoldne. Priđe včasih, takole ob dnevih po prečuti noči, kar nenadoma in me zgrabi za tilnik. Tišči me okoli vratu in sloni na prsih, da se čutim obnemogljega. Obup! Nerazumljivo mi je, čemu vse to in zakaj. Vsega imam dosti. Pa vendar se mi zdi včasih življenje neznosno. Ne da bi se kesal preteklosti, tudi me ne skrbi bodočnost. Sedanjost, dnevno življenje, to me spravi v obupnost, ki si jo utešim šele v vinu. Ko sem odhajal iz rojstne vasi v svet, se mi je zablestel v nebeški krasoti, v vsem svojem čaru in miku. Vse, kar sem videl novega, pa če tudi je bilo ostudno me je mikalo in vleklo k sebi. Ko sem v poznejših letih prišel do mladeniške zavesti, sem užival in grabil po življenju z obema rokama. Spoznaval sem najtemnejše beznice in najsvetlejše dvorane, užival v teh in onih. Kesanja nisem poznal — ker nisem poznal življenja. Estetskega čuta nisem prinesel s kmetov, kar sem si ga pridobil v prvih letih, mi ga je vzela vsakdanjost s svojimi nizkotnostmi. Niti toliko se nisem zavedal, da grešim sebi v škodo in da stopam navzdol. Da ni prišla rešitev, bi se pogreznil.

Odšel sem nazaj v rovte. Šele sedaj, v samoti, med preprostim, poštenim ljudstvom sem se zavedal svojega početja. Ko sem gledal kmečke fante in dekleta, starce in žene, kako se ubijajo na polju, kako žive resnemu delu s krampom in motiko v roki, me je postalo sram, da sem se ogibal poštenih ljudi in odkritih pogledov. Spoznal sem resnico onega življenja! Takrat se me je polastil prvikrat obup. Šel sem v zidnico in se napil. Drugo jutro sem postal drugačen človek.

Vrnil sem se v mesto, krepak in preroben. Studilo se mi je sedaj vse kar ni bilo lepo — kar so drugi uživali z naslodo. Da, spoznanje me je odvrčalo od tega, da sem lahko živel in mirno gledal. Kako se utapljajo ljudje v vsakdanjosti in otepajo po blatu, kot hrošč, ki je padel v gnojnico.

Sčasoma sem spoznal nekatere ljudi. Ni jim dovolj, če so sami okuženi. Oškrupejo te tako, da sam ne veš, potem pa vpijejo in kažejo s prstom nate in kriče: „Antikrist!“ Zalezujejo te povsodi, pri vsakem koraku in so nadležni kakor bolhe na pasjem repu, katerim ne more priti pes doživega, če še tako izteguje svoj gobec.

Vse to in še marsikaj me dovede včasih v obup. Vse te misli in želja po sveti ljubezni, želja po sreči so me vpeljale zopet k vinu. Pozabil sem sicer za hip, a kaj bo prihodnjič, ne vem!

* * *

Živahno in veselo razpoloženje je vladalo po velikih dvorinah. Šumela je svila in blesteli so se fraki. Razgreti pari so šetali po hodniku, govorili so razposajeno o tem in onem. Iz dvorane se je zdaj pa zdaj ukradel glas orkestra pri pol odprtih durih, ki se je raznesel po okroglem hodniku kot satanski smeh, ki je odmeval od sten in mi pretresal dušo.

Z nado, da se razvedrim v veseli družbi, in prebijem noč v mamljivih dogodkih sem šel zvečer na zabavo. In res sem že mislil, da nisem prišel zastonj. Ko sem se zibal ž njo v mehkih valčkih po parketu, sem bil vzradoščen in prijetno mi je bilo. Duša je zasanjala po livadah z rdečimi rožami in bilo mi je, da bi posegel po njih, da bi jih utrgal, da bi jih gladil in poljubljal na rdeče cvetje. Pa se mi je sredi v veselju prikradel dvom v dušo, dvom, tisti udarec, ki raztrga dušo na dva dela, da je potem veselje in žalost, dvom in resnica združena v neznano bol.

Dvom se me je polastil, ki skali človeku prijetne misli, da otrpne v nemem strahu in se zboji resnice, ki jo vidi pred seboj v vsej svoji temoti in grozoti. Zboji se resnice, ki je lepa drugače, in si jo predstavlja temno, oh kako temno.

Zboji se tedaj razodeti svojih misli, ker ga je strah pred resnico, ki bi se mu mogoče zarežala v obraz kot demon v težkih sanjah.

Ko so hiteli mimo mene pari žarečih lic in veselih oči, s smehom in toplo besedo na ustih, me je tako neznosno zbolelo v srcu, da bi se razjokal in zakričal od bolečine, ki mi trga dušo na dvoje, da bi zbežal od ljudi daleč proč. in da bi me ne bilo nikoli nazaj. Skril bi se, da bi me ne našli ljudje, da bi me ne motili v žalosti in ne vzbujali srda nad življenjem.

V dvorani med svilo in baržunom bi ji razodel svoje svete misli, da ne bi dvomil nad resnico. Povedal bi ji, vse bi ji povedal kar mi obtežuje srce... Vse, prav vse, ne samo to kar zadnjič — pa sem se zbal! Zbal sem se, da me nebi vsled tega zaničevala in mi pljunila v obraz, ker bi se predrznil žaliti mogoče njeno čisto dušo. Vse drugo, samo tega ne bi bil mogel prenesti!

Šel sem iz dvorane in se napil. Pa kot bi bila noč prokleta, tudi v vinu nisem pozabil tega. Prisedel sem k prijatelju, ki je fudi pil in si namakal neprijetne misli v čaši pozabljenja. Že cel večer je sedel tu osamljen in gledal topo veselo vrvenje, gledal z odprtimi očmi, pa vendar ni videl družega kot samo svoje misli, v temni, komaj še svetlikajoči luči. V omotici sva zasanjala lepe sanje.

Večkrat se mi je zazdelo, da sovražim vse ljudi. Toda danes, ko sem imel priliko pogledati jim v duše, sem spoznal, da jih ne morem sovražiti. Storili mi niso nič hudega, vsaj ti ne, katere sem videl danes.

Misli in hotenje njihovo (večina namreč, kajti nekaj izjem je še) je tako vsakdanje - enostavno, da se osmešijo takoj ko jih malo spoznaš. Tako malenkostne, kakor želje otroka, ki poseže po vsaki reči, se razjoka če ne pride do nje — a v hipu se mu zopet posuše solze — se zmisli po drugi itd. Tudi njih želje so take. Zato so vedno veseli in brezskrbno segajo po rečeh okoli njih — če bolj so pestre, raje jih imajo. Ž njo se poigrajo kratek čas in jo pozneje vržejo v staro šaro — v sajaste spomine.

Mnogo je sicer izjem — a še več, mnogo preveč onih, kar je najhuje.

Proti jutru sem se vrnil v dvorano. Prijatelj je sedel za glasovir, jaz pa sem se umaknil v sosednjo sobo. Truden sem bil, ne od plesa niti ne od vina.

Ko smo odhajali je svetila samo še jutranjica na čistem nebu.

* * *

Danes dopoldne sem prispel na nov dom. Majhno, prijazno mesto se mi je na mah prikupilo. Znanca nimam nobenega. Novi šef je prijazen in dober. Upam, da bom v novi službi zadovoljen.

Samo nekaj me teži. Moja bolezen (mi je pravil dopoldne zdravnik) ni sicer opasna, toda paziti se moram.

Pa menda so to same prazne besede. Bojim se, da nimam jetike, kakor oba brata. Če mi je že usojeno, da umrem, naj pride smrt hitro, da ne bom na poti drugim, ki bi se me vsled tega bali in ogibali. Smrti se ne bojim! Samo hiranja, mogoče leta dolgo se bojim, ker bi mi spojeno z zli spomini in nedosegljivimi željami zagrenilo poslednje dni mojega tavanja po blatnem svetu.

HANDE VIDMAR:

DUŠNI UTRINKI.

Kje si sreča, ki te čakam, ki hrepenim po tebi? Kje se skrivaš, da te ne vidim? Zakaj se mi približuješ in zopet izgineš! Zakaj pustiš, da me grize pričakovanje, da srce umira od muk in bolečin!

Kateremu?, kje si tisti, za katerega močim lica s solzami, plakam in ihtim! Dolge so noči ko premišlujem, mislim in tolčem z glavo ob zid, da omamim. Je res to tebi darovano? Tebi, ki hrepenim po tebi, na katerega mislim in se v sanjah radujem s tabo, ti si tista sreča? Ti ideal? Ti vir mojega življenja — moja bodočnost in nehanje? In ti, ki me niti ne poznaš, ne razumeš!

Srce govori — duša povej — oči pokažite mi! Srce kaj čutiš? Dosti — a ti si nemo. Jaz vem! Nepopisna je bol, neozdravljive so rane, ki so ti jih zadali prvi pogledi. In zaradi njih trpim — že dolgo — zame cela večnost, kdo bi mi verjel? In tako na tihem, tako tajno, da ne bi vedel nihče, nihče na svetu. Še telo ni vedelo, tudi oči ne, ko je že srce slutilo nekaj, ko je že pognala prva kal iz nerodovitne zemlje. Nerodovita zemlja... Ali dvomim ali vem? Jaz obupujem in zopet upam!

Dosti je že preteklo grenkih ur do danes, in še nisem na jasnem, če ne stojim na trdnem mostu — bojim se da ne počni zadnji kol... Še vedno upam in dvomim, ker ne vidim obrisov, le motne nerazločne sence. Nimam pa toliko moči, da bi prižgal sam sebi luč, da bi pregnal dvom.

Kaj mi je, da ne najdem izhoda iz te bolesi, iz tega negotovega trepetanja, iz teh dvomov v lepše življenje, v nadnaravno, v nebeško življenje, v večno zadovoljnost, v veselje — ljubezen.

Sam sem kriv, ali proti moji volji! In to me pretresa. To kesanje, to breme ki je težko — pretežko. Kje si?, da bi me potolažil, da pomagaš odložiti to breme in da mi obrišeš solzne oči. Kje si, ali kaj misliš in čutiš?

Ti ne vidiš, ti ne občutiš, dragi prijatelj — ti nimaš tistega srca iz katerega bi srebal ljubezen. Mati moja, ki te ljubim, ti mi ne veš pomagati, potolažiti bi me ne mogla. Narava, ti ki veš, tebi ki sem vse potožil, vse razodel, spominjaš se še mučnih večerov? Ti ki si pila solze takrat, solze grenke — ti si nema in gluha? Ve zvezde, ki ste me gledale in opazovale in trepetale z mano ste predaleč, vas niti ne slišim!

Kje naj iščem tolažbe — le pri tebi? Bojim se, da me ne razumeš! O bolečine! Jaz se utapljam v bridkost, usoda bodi usmiljena ne muči me!

Tudi ti si kriva, draga mi neznanka znana! Tvoje oči rosno čiste, tvoji pogledi, tvoja vroča žametna lica, tvoje živo rdeče ustne; ti ki si vir moje sreče, mojega veselja; ti steber in podlaga mojemu zadovoljstvu. Ti si sejala, in iz teh semen

je pognala kal — ljubezen, ljubezen ki me muči, trpinči. Ti si kriva, da nimam dušnega miru, ti mi greniš sladke misli, ti uničuješ spomine, iz teh se rodi nov dvom, nova bolečina.

Jaz te opazujem, gledam, se zadovoljujem le s pogledi, pogledi na tvoje milo, ljubeznipolno obličje, gledam te z zaprtimi očmi, ali z odprtim srcem. Tudi oči bi uprl vate — toda to bi me zbolelo, da bi vzdihnil globoko, da bi zastokal. Zato se te ogibljam. Ti misliš, da te preziram, kar občutim v dvojni meri — to je nepopisno.

O svet, da bi me ti razumel in čutil z mano!

Ne morem ti razodeti, ne z dejanjem, ne s pogledi, ne z vzdihom. Zato se norčujete meni, me pljuvate, me zaničujete, — grešnika, ki ni grešil.

Še ti si taka! Ti, v katero sem veroval, v katero še verujem, katero obožujem, katero ljubim. Življenje, ljubezen, ti si zame le trpljenje!

Ali vkljub temu ljubim, bolj kot kedaj poprej — ker vem da sem rojen v nesrečni uri. Jaz vem, življenje mi bo le pokora od zibel do groba.

Odrešenika ni, od nikoder ga ni!

Videl sem ga v daljavi — daleč, daleč... vidim ga še, ali on se ne bliža temveč oddaljuje.

Kelih grenkih solz, kelih trpljenja mi je pustil in to naj sedaj pijem in srebam! O, Odrešenik!

Vedno bolj dvomim, ubupal še nisem. Zato še vedno kličem: „Pridi, pridi vsaj za trenotek, osreči me, odvzemi mi ta kelih grenkih kapelj, — trpljenja — ljubezni neskončne, večne.“

* * *

Pridi sreča, pridi Odrešenik! Kar k meni stopi, kdo te bo toliko časa pričakoval, imej usmiljenje, priteci ti ljubica blede, koščena, čisto bela... Objemi me, poljubi, strastno me pritisni na hladne grudi... Pobožaj me z rožico snežnobelo in božaj, gladi me, toliko časa, da zaspim v naročju tvojem... Ponesi me nad oblake, tja med sinje zvezde, da pozabim gorje, da bom večno sanjal — sanjal o sreči...

RAZNO.

Tabor sv. Uojske na ljubljanskem učiteljskištu. Dne 21. marca se je vršil na tukajšnjem učiteljskištu „Tabor sv. Vojske“. Udeležili so se ga gojenci in gojenke ljubljanskega in goriškega učiteljskega in del vadbice. Med udeleženci smo opazili tudi g. svetnika Janeza Kalana, predsednika abstinenca in g. svetnika Dr. Bezjaka, deželnega šolskega nadzornika.

Ob 9. uri dopoldan smo se zbrali v lepo okrašeni telovadnici. Eno uro je gospa prof. Štupca učila učenke in učence vadbice. Tema je bil: „Kdor se hoče učiti, ne sme vinca piti.“ Otroci so se jako zanimali za predmet, kar smo opazili na živahnem odgovarjanju. Po končanem pouku so zapeli „Najboljše vince za otroke...“, nakar so zapustili telovadnico.

Tabor je otvoril g. ravnatelj Dokler, ki je pozdravil vse navzoče in vodil izvolitev odbora. Za predsednika je bil izvoljen Joško Žabkar (IV. letnik) podpredsednico Iva Mrzel (III. letnik) goriško

učiteljske je zastopala Olga Zorn (IV. letnik), istotako sta se izvolila dva zapisnikarja Joško Zupančič in Fran Rojc.

Predsednik je pozdravil vse udeležence tabora in prešel na dnevni red. Pozdravni govor je govorila ga. prof. Štupca. Program je obsegal 15 referatov različne vsebine, ki so jih govorili gojenci in gojenke imenovanih učiteljskih. K besedi se je oglasil tudi g. Dr. Bezjak, ki je v navdušenih besedah pozdravil nas bodoče učitelje in učiteljice, da se zanimamo za stvar, ki pospešuje vzgojo dobre mladine. Predaval je tudi gospod svetnik Dr. Krajec, šolski zdravnik.

Čas je hitro potekel. Dasi je bil program določen od 9.—12. ure, popoldne od 2.—5. ure, smo vstrajali čez 6. uro. Zaključni govor je govoril g. svetnik Janez Kalan, nakar je predsednik zaključil tabor. Med posameznimi referati se je vršila živahna debata. Dan je bil pouka prost.

Čujte in strmite! Po mnenju gg. pri poštne čekovnem uradu za Slovenijo, je vsejedno, 4 razr. gimnazije, realke, licejska matura ali učiteljske. Saj tako se izražajo v „Uradnem listu“ z dne 25. febr. t. l.

Toraj je naša matura jednaka 4 razr. gimn. ali realke. Če hočeš priti pa na učiteljske se pa zahteva, da absolviráš popreje nižjo srednjo šolo. Potemtakem je 4 letni študij na učiteljsku brez-pomemben.

Na našem zavodu je par gojencev, ki imajo že zdavnaj srednješolsko maturo za seboj.

Ne vem, ali naj bi se človek jezil ali smejal nad poprej imenovanim uradom in njegovimi razglasi ...

Vprašamo se: „Kje pa tiči tu glavni vzrok o zapostavljanju učiteljskih? Morebiti v nevednosti, morebiti pa v sovraštvu do učiteljskega stanu?“ Pa najsibode jedno ali drugo, naš narod ne rabi polovičarskih uradnikov, ki se na svojem odgovornem mestu odlikujejo z nevednostjo, ali pa goje javno sovraštvo.

Toraj to za danes gospodom pri poštne čekovnem uradu za Slovenijo v memorandum.

Kolporterji. Učiteljski tovariš od 14. III. t. l. prinaša dopis, ki biča nov stan — kolporterje. To službo opravlja po večini šoloobvezna mladina. Tudi mi se strinjamo popolnoma s tem, da se odzame ta posel šolski mladini in se poveri starejšim ljudem, invalidom ali pa brezposelnim. Saj neslane opazke mladih kolporterjev presegajo že vse meje, in človeka mora biti v dušo sram, ko vidi, na kak način si vzgojujemo bodočo generacijo naše mlade države.

Usposobljenostne preizkušnje se pričnejo na našem zavodu v petek 25. aprila.

Letošnja pismena matura se prične pri nas dne 26. maja.

† Ivan Macher. Dne 11. marca je umrl ravnatelj mest. dekl. liceja, Ivan Macher. Predno je bil imenovan za ravnatelja, je bil prof. na našem učiteljsku. Bil je navdušen planinec in ljubitelj narave. Izdal je tudi več knjig za prirodopisni pouk. Blag mu spomin.

Dr. Kušar, bivši profesor in nekaj časa tudi ravnateljev namestnik, ki je še lansko leto poučeval na našem zavodu, je odpotoval v ministrstvo za prosveto v Beograd. Gotovo se še vsi njegovi učenci spominjajo njegovih zanimivih, nazornih in lahko umevnih razlag.

